

УДК 351:316.472

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1380-1391](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1380-1391)

Сидоренко Наталія Сергіївна доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративно-правових дисциплін та публічного управління, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, <https://orcid.org/0000-0003-4622-2779>

Куньо Руслан Вікторович аспірант, кафедра адміністративно-правових дисциплін і публічного управління, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, <https://orcid.org/0009-0001-5767-6824>

ГОРИЗОНТАЛЬНА СОЛІДАРНІСТЬ ЯК РЕСУРС ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Обґрунтовано, що горизонтальна солідарність являє собою критично важливий, хоча й часто недооцінений, ресурс у системі публічного управління, особливо в умовах сучасних викликів, які вимагають швидких, гнучких та інклюзивних рішень. Стаття зосереджується на концептуалізації, операціоналізації та емпіричному значенні горизонтальної солідарності – взаємодії, взаємодопомоги та підтримки, що виникає між індивідами, спільнотами, низовими організаціями та неурядовими акторами на одному структурному рівні, без прямого вертикального втручання або ініціативи з боку центральних владних інституцій. Ключова мета статті полягає у дослідженні механізмів трансформації горизонтальної солідарності зі спонтанного соціального явища на свідомо інтегрований ресурс публічного управління та визначенні практичних інструментів для її стимулювання та інституціоналізації. Аналіз ґрунтується на міждисциплінарному підході, поєднуючи теорії соціального капіталу (Р. Патнем, Дж. Коулман), теорії публічного управління (М. Кастельс, Г. Роудз) та концепції низових рухів і мережевого управління. Методологічно дослідження використовує синтез якісних та кількісних методів, зокрема, аналіз кейсів успішної мобілізації спільнот під час криз (наприклад, природних катастроф, пандемій, збройних конфліктів) та статистичний аналіз кореляції між рівнем соціальної довіри (що є основою солідарності) та ефективністю місцевих адміністрацій.

Обґрунтовується, що горизонтальна солідарність функціонує як «невидима інфраструктура» публічного управління, яка компенсує прогалини або недостатню гнучкість формальних державних інституцій. Вона надає управлінським структурам низку критичних переваг. Автори виділяють низку інструментів, які публічна влада може використовувати для культивування та використання цього

ресурсу. Серед них: інституціоналізація майданчиків для діалогу; фінансова та ресурсна підтримка низових ініціатив; популяризація культури довіри та участі та цифрові платформи для координації. Основним висновком є те, що у XXI столітті має стати інклюзивним, мережевим та орієнтованим на соціальний капітал.

Ключові слова: горизонтальна солідарність, публічне управління, соціальний капітал, мережеве управління, місцеве самоврядування, соціальна резильєнтність, громадянська участь, інституціоналізація.

Sydorenko Nataliia Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor of the Department of Administrative and Legal Disciplines and Public Administration, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, <https://orcid.org/0000-0003-4622-2779>

Kunyo Ruslan Postgraduate Student, Department of Administrative and Legal Disciplines and Public Administration, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, <https://orcid.org/0009-0001-5767-6824>

HORIZONTAL SOLIDARITY AS A RESOURCE OF PUBLIC ADMINISTRATION

Abstract. It is substantiated that horizontal solidarity is a critically important, albeit often underestimated, resource in the public administration system, especially in the face of modern challenges that require fast, flexible and inclusive solutions. The article focuses on the conceptualization, operationalization and empirical meaning of horizontal solidarity – interaction, mutual assistance and support that arises between individuals, communities, grassroots organizations and non-governmental actors at the same structural level, without direct vertical intervention or initiative on the part of central government institutions. The key objective of the article is to investigate the mechanisms of transformation of horizontal solidarity from a spontaneous social phenomenon to a consciously integrated resource of public administration and identification of practical tools for its stimulation and institutionalization. The analysis is based on an interdisciplinary approach, combining the theories of social capital (R. Putnam, J. Coleman), the theory of public administration (M. Castells and G. Rhodes) and the concepts of grassroots movements and network management. Methodologically, the study uses a synthesis of qualitative and quantitative methods, in particular, the analysis of cases of successful community mobilization during crises (e.g. natural disasters, pandemics, armed conflicts) and the statistical analysis of the correlation between the level of social trust (which is the basis of solidarity) and the effectiveness of local administrations.

It is substantiated that horizontal solidarity functions as an "invisible infrastructure" of public administration, which compensates for gaps or insufficient

flexibility of formal state institutions. It provides management structures with a number of critical advantages. The authors highlight a series of tools that public authorities can use to cultivate and exploit this resource. Among them: institutionalization of platforms for dialogue; financial and resource support for grassroots initiatives; promoting a culture of trust and participation and digital platforms for coordination. The main conclusion is that in the XXI century it should become inclusive, networked and focused on social capital.

Keywords: horizontal solidarity, public administration, social capital, network governance, local self-governance, social resilience, civic participation, grassroots initiatives, institutionalization.

Постановка проблеми. Ефективність публічного управління в умовах глобальної нестабільності та зростаючих соціально-економічних викликів (таких як кліматичні зміни, пандемії, економічна криза та збройні конфлікти) є визначальним чинником життєздатності сучасної держави. Традиційна, вертикально інтегрована модель публічного управління, що ґрунтується на централізованій ієрархії, бюрократичних процедурах та односторонньому наданні послуг, демонструє очевидні обмеження у здатності швидко, гнучко та інклюзивно реагувати на складні, непередбачувані ситуації. Ці обмеження проявляються у повільності прийняття рішень, неврахуванні локальної специфіки, недостатній легітимності політик серед населення та значному фінансовому навантаженні на державний бюджет. У періоди криз, коли потреби суспільства зростають експоненційно, а державні ресурси вичерпуються або логістичні ланцюжки порушуються, ця вертикальна модель виявляється недостатньо резильєнтною (стійкою).

Складність полягає у парадоксальній ситуації: з одного боку, суспільство в умовах кризи демонструє високий потенціал до горизонтальної солідарності – масової, добровільної та ефективної самоорганізації громадян, спільнот та низових неурядових організацій для взаємодопомоги, яка виникає «знизу вгору». З іншого боку, інститути публічного управління (державні та місцеві органи влади) досі часто ігнорують, недооцінюють або намагаються контролювати цей потужний соціальний ресурс, замість того, щоб стратегічно інтегрувати його у свої управлінські процеси. Солідарні ініціативи сприймаються або як тимчасовий «запобіжник» у надзвичайних ситуаціях, або як конкурент, а не як стратегічний партнер у реалізації публічної політики.

Така нездатність або небажання управлінських структур перейти від моделі «згори донизу» до мережевої або синергетичної моделі призводить до значних втрат: дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів, втрати суспільної довіри та невикористаного потенціалу для соціальних інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових публікацій, присвячених взаємодії соціального капіталу, солідарності та

публічного управління, показує зростаючий інтерес до нетрадиційних, мережевих моделей управління, що відходять від жорсткої вертикальної ієрархії. Дослідники активно переосмислюють роль громадянських мереж, підкреслюючи їхню здатність підвищувати резильєнтність державних систем.

Ключовим теоретичним фундаментом, на якому ґрунтується дослідження горизонтальної солідарності, залишається концепція соціального капіталу, розроблена такими класиками, як Роберт Патнем [1]. У своїх роботах Патнем емпірично довів, що високий рівень соціальної довіри та горизонтальної громадянської залученості (солідарності) безпосередньо корелює з ефективністю інститутів публічного управління та економічним розвитком регіонів. Його послідовники, як-от Лінда П. Дейкема, продовжують вивчати, як саме локальні мережі взаємодопомоги (bridging social capital) можуть бути мобілізовані у надзвичайних ситуаціях, трансформуючись з пасивного ресурсу в активний інструмент управління кризою.

Значний внесок у розуміння ролі солідарності в сучасному публічному управлінні вносить концепція мережевого управління (Network Governance). Провідні експерти у цій галузі, зокрема Род Роудс [2] та Марк Кастельс [3], стверджують, що сучасні проблеми занадто складні для вирішення виключно державними структурами. Вони вимагають спільного виробництва публічних благ (co-production) та координації між державою, бізнесом і третім сектором. Кастельс, у своїх працях про мережеве суспільство, описує, як горизонтальні, динамічні мережі набувають домінуючого значення, а публічне управління має адаптуватися до цих нових форм організації. З цього погляду, горизонтальна солідарність є природною формою самоорганізації, що формує основу цих нових мереж.

У контексті кризового управління та соціальної політики вагоме місце займають дослідження Пауля 'Т Харта. Він зосереджується на концепції державної резильєнтності (resilience) та підкреслює, що здатність системи управління швидко відновлюватися після шоку безпосередньо залежить від її здатності використовувати неформальні ресурси, включаючи громадську солідарність та самоорганізацію. Його роботи актуалізують питання про те, як публічна влада повинна не лише реагувати на кризу, але й культивувати соціальний капітал у мирний час.

Важливою є і фокус на інституціоналізації низових рухів. Дослідниця Елінор Остром, лауреат Нобелівської премії, у своїй роботі про управління спільними ресурсами (Common-Pool Resources) демонструє, що спільноти можуть ефективно створювати та підтримувати інститути самоврядування та горизонтальної координації, що є більш стійкими та справедливими, ніж централізовані рішення. Її дослідження підтверджують, що довіра та спільні норми, які є основою солідарності, можуть бути формалізовані та інтегровані в управлінську практику.

Останні публікації підкреслюють, що успішна інтеграція горизонтальної солідарності вимагає відмови від контролюючого патерналізму на користь фасилітативного (facilitative) та стимулюючого підходу, де держава виступає як партнер, що надає ресурси та легалізує низові зусилля.

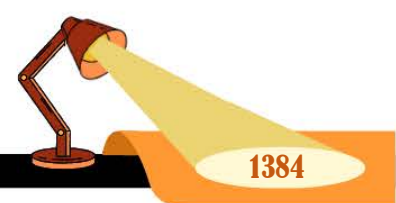
Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ключової ролі горизонтальної солідарності як життєво важливого, стратегічно інтегрованого ресурсу публічного управління та запропонувати практичну модель для її інституціоналізації та використання органами державної влади і місцевого самоврядування з метою підвищення системної резильєнтності, ефективності та легітимності управлінських рішень в умовах системної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. У контексті публічного управління та соціальної політики, горизонтальна солідарність може бути визначена як добровільна, неформальна та структурно децентралізована форма соціального капіталу, що проявляється у стійкій системі взаємної довіри, норм узагальненої взаємності та мережевих зв'язків, які виникають і функціонують між рівноправними акторами (індивідами, домогосподарствами, громадськими організаціями, волонтерськими групами) на одному структурному рівні (переважно на рівні громади чи місцевості). Ключовою відмінністю горизонтальної солідарності від вертикальної (державне соціальне забезпечення) є її автономність, локальна прив'язка та демократична природа, що робить її критично важливим, хоча й часто невикористаним, ресурсом для модернізації публічного управління.

Праця Патнема надає емпіричне та теоретичне обґрунтування того, що горизонтальна солідарність є необхідною умовою для ефективного публічного управління та функціонування демократії [1].

Горизонтальна солідарність у сучасному науковому дискурсі є по суті операціоналізованою формою одного з центральних компонентів соціального капіталу, який Патнем ідентифікував як рушійну силу ефективності інститутів. Патнем досліджував, чому регіональні уряди Північної та Південної Італії, будучи ідентичними за конституційним дизайном, демонстрували кардинально різну ефективність. Він дійшов висновку, що вирішальну роль відіграє «громадянська традиція» (Civic Tradition), яка переважала на Півночі.

Горизонтальна солідарність, у сучасному науковому дискурсі, виступає як точне визначення та операціоналізація ідей, закладених у «громадянській традиції», яку Роберт Патнем ідентифікував як основу ефективності управління [1]. Сутність цієї солідарності розкривається через три взаємопов'язані компоненти, які Патнем емпірично зафіксував у процвітаючих регіонах Італії. По-перше, вона базується на горизонтальних мережах, тобто на існуванні та домінуванні добровільних асоціацій (кооперативів, спортивних та культурних товариств), де взаємодія між людьми відбувається на рівних засадах. Ці мережі формують фізичну та організаційну основу солідарності, забезпечуючи постійний контакт та спільну діяльність. По-друге, функціонування цих мереж

керується узагальненою взаємністю (Generalized Reciprocity) [1]. Це ключовий механізм солідарності: на відміну від прямої, комерційної угоди («ти мені – я тобі»), тут допомога надається без очікування негайної та особистої відплати, а з вірою, що система в цілому підтримуватиметься, і громада або інші члени мережі нададуть підтримку тоді, коли вона буде потрібна. По-третє, саме норми узагальненої взаємності породжують соціальну довіру – необхідну умову для солідарної дії. Коли члени спільноти довіряють одне одному та системі взаємної підтримки, вони готові до добровільних, спільних дій, що і становить кінцеву сутність горизонтальної солідарності.

Перехід до концепції «Нового управління» Рода Роудса є логічним продовженням ідей Патмена, оскільки він надає управлінську парадигму для інтеграції виявленого дослідником ресурсу. Роудс стверджує, що внаслідок зростаючої складності суспільних проблем та фрагментації влади, традиційна ієрархічна модель управління (Government) стає нежиттєздатною [2]. Натомість, влада стає розсіяною, а ефективні рішення приймаються в рамках саморегульованих горизонтальних мереж, які об'єднують державні органи, НУО, бізнес та громадські групи. У цьому контексті горизонтальна солідарність перестає бути просто бажаним соціальним явищем, а стає функціональною вимогою для ефективного мережевого управління (Network Governance), яке і пропонує Роудс.

Солідарність виступає тим соціальним капіталом (довірою та взаємністю), який забезпечує низькі транзакційні витрати, швидкість координації та високу легітимність рішень у цих мережах. Таким чином, висновки Патмена пояснюють, чому горизонтальна солідарність є цінною, а праця Роудса пояснює, як публічне управління повинно адаптуватися (через перехід до мереж) для використання цього ресурсу. Горизонтальна солідарність є не лише джерелом системної резильєнтності (здатності до самовідновлення в кризах, що залежить від низової самоорганізації), а й каталізатором управлінських інновацій, що є ключовим для модернізації управлінських підходів, відходячи від патерналізму на користь фасилітації та партнерства.

Кастельс стверджує, що головною соціальною структурою нашої епохи є мережа – гнучка, децентралізована, глобально інтегрована і здатна до постійної реконфігурації система зв'язків. У цій новій структурі потік (інформації, капіталу, зображень) стає важливішим за місце (територію чи ієрархічну позицію) [3]. Традиційні ієрархічні інститути (національна держава, великі корпорації) не зникають, але втрачають свою ефективність і змушені функціонувати всередині або через ці динамічні глобальні мережі. Суспільство тепер організоване за логікою мережі, де вузли (актори, міста, організації) можуть бути підключені або відключені, а включення або виключення з мережі стає головним джерелом влади та нерівності.

Хоча Кастельс не використовує термін «горизонтальна солідарність» безпосередньо, його аналіз мереж прямо обґрунтовує її життєву необхідність у

сучасному світі. Як приклад, він стверджує що мережі є принципово горизонтальними та децентралізованими [3]. У цій структурі формальна ієрархічна влада втрачає монополію на інформацію та прийняття рішень. Горизонтальна солідарність – це людський, соціальний механізм, який дозволяє цим мережам функціонувати ефективно, замінюючи ієрархічний наказ на добровільну координацію, засновану на довірі та взаємності (як визначав Патнем). Солідарність є соціальним клеєм, який утримує децентралізовані мережі разом.

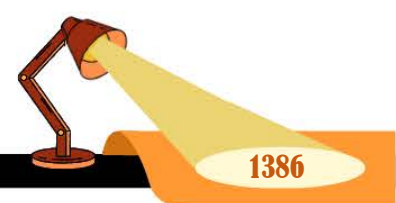
Кастельс описує появу «мережевого індивідуалізму», коли соціальні зв'язки стають більш вибірковими та тимчасовими. Це створює ризик атомізації суспільства. Горизонтальна солідарність виступає як критичний контрбаланс цьому індивідуалізму, забезпечуючи соціальну згуртованість та здатність до колективних дій, які є необхідними для вирішення спільних проблем.

Кастельс аналізує, як у відповідь на безособові, глобальні мережі, люди часто шукають сенс у «проектах ідентичності» (національні, релігійні, територіальні рухи) [3]. Ці рухи часто організовуються через горизонтальні мережі та є потужними проявами солідарності. Їхня сила полягає в їхній здатності мобілізувати людей, використовуючи логіку мережевого суспільства для просування своїх цілей, кидаючи виклик негнучким ієрархіям. Горизонтальна солідарність є рушійною силою цих мереж, які здатні оперативно реагувати на глобальні та національні виклики.

Досвід Кастельса має виняткове значення для України, особливо в умовах війни та постконфліктного відновлення, де традиційні державні структури зазнають безпрецедентного навантаження. Український волонтерський рух, який набув нової сили після повномасштабного вторгнення росії є класичним прикладом горизонтальної солідарності, що діє за логікою мережі Кастельса. Волонтерські групи швидко створюють гнучкі, ефективні мережі для логістики, збору коштів та надання допомоги, часто обходячи або доповнюючи повільні державні ієрархії. Держава повинна не просто толерувати, а системно інтегрувати ці горизонтальні мережі в публічне управління, визнаючи їхню роль як незамінного елементу державної резильєнтності (стійкості).

Після реформи децентралізації територіальні громади стали ключовими «вузлами» у соціальній та управлінській мережі. Горизонтальна солідарність всередині територіальних громад (сусідська допомога, спільне відновлення інфраструктури) є основою для ефективного місцевого самоврядування. Необхідно розробити політики, які стимулюють цей горизонтальний соціальний капітал, наприклад, через фінансування спільних громадських проєктів, спрощення реєстрації громадських організацій та створення цифрових платформ для координації низових ініціатив.

Мережі Кастельса є джерелом інновацій, оскільки вони гнучкі та легко обмінюються інформацією. Український досвід швидкого розгортання ІТ-рішень

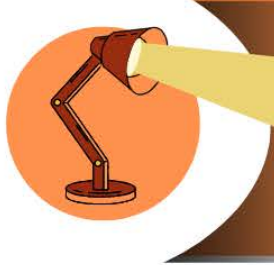
для потреб оборони та гуманітарної допомоги ґрунтується на горизонтальній співпраці між ІТ-спільнотою, волонтерами та державою. Публічне управління має змінити свою парадигму з контролюючої на фасилітативну, використовуючи горизонтальну солідарність як «лабораторію» для тестування нових, гнучких управлінських рішень перед їхнім масштабуванням на національний рівень.

Узагальнене розуміння суспільної солідарності як комунітарної єдності інтересів, цілей і готовності до спільних дій для їх досягнення, на перший погляд, важко узгодити з можливістю її досягнення як політичної єдності населення. Це пов'язано з тим, що політична сфера за своєю природою стимулює конкуренцію інтересів і цілей. Водночас, існує енциклопедична точка зору, що солідарність як психологічний феномен нерозривно пов'язана з певним моральним станом соціуму. Хоча за своєю суттю солідарність і розходиться з політикою, вони мають спільну мотиваційну основу: мораль закликає людей до єднання через обмеження егоїзму, а політика, у свою чергу, вимагає пошуку компромісних формул спільних інтересів. У цьому контексті стверджується, що «Мораль звеличує благодійність. Політика підкреслює необхідність солідарності і служить її виправданням» [4].

З одного боку, політика є ареною зіткнення відмінних і протилежних групових інтересів. З іншого боку, звертається увага на те, що оскільки повне ототожнення кожним членом суспільства своїх потреб із національним інтересом є малоймовірним, останньому притаманний найвищий ступінь відповідності загальносуспільним вимогам. Це надає національному інтересу статус консолідуючої основи суспільства і держави. Крім того, оскільки саме держава як ключовий суспільний інститут покликана виражати, втілювати й захищати інтереси громадян, доречніше говорити про «національно-державні» або просто «державні» інтереси, що включають, серед іншого, й політичні. Навіть якщо національний інтерес уособлює інтерес панівної політичної еліти, це не суперечить його визнанню більшістю членів суспільства як спільного і загальноприйнятого, оскільки будь-який інтерес стає національним, коли щодо нього існує солідарна згода більшості [5]. Крім того, політика виступає як специфічний координатор відносин між носіями групових та особистих інтересів та інструмент запобігання суспільним і політичним загрозам, що перетворює її на поле не лише боротьби, а й солідаризації [6].

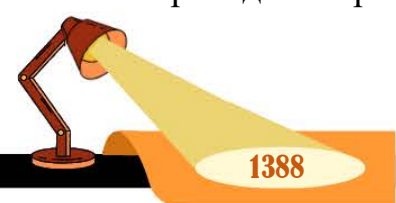
Потреба у солідаризації в політичному полі значно зростає у періоди, коли суспільство має продемонструвати стійкість заради національно-державного самозбереження, здатність «координувати свої адаптивні зусилля і зусилля керівництва політичних організацій з метою адекватно реагувати на зміни і виклики... переживати труднощі з найменшими втратами і порушеннями системності та балансів» [7]. Для України першочерговою умовою національної стійкості є «створення системи формальних політичних інститутів, які б забезпечували динамічну стабільність – з одного боку, були б стабільними, з іншого – забезпечували не просто політичні зміни, а політичний розвиток» [7].

Першим етапом солідаризації громадян держави є досягнення «механічної» солідарності, без якої проблематичним є формування «органічної» солідарності. «Механічна солідарність» виникає на основі спільної самоідентифікації громадян, усвідомлення ними своєї приналежності до певної культурної та/або суспільно-політичної системи. При цьому соціум може демонструвати одночасно і етно-мовно-культурну, і соціо-політичну (громадянську) механічну солідарність. Остання проявляється через політичну та управлінську системи та їхні інститути. Реакцією на російське вторгнення в Україні стало більш чітке культурне маркування, зростання ментальної та культурної близькості між Сходом, Півднем і західними регіонами країни, а також різке зниження рівня компліментарності до жителів російської федерації: за шкалою від 0 до 10 балів цей показник знизився з 6,8 у 2006 році до 1,4 у 2023 році, включно серед українських росіян (з 8,6 до 3,1 відповідно) [8]. Питання про те, чи є цей зсув в етнічній і громадянській самоідентифікації свідченням етнічної гомогенізації, чи війна є лише поштовхом до формування української нації громадян, чи така нація вже сформувалася, є ключовим. Відповідь на ці питання визначить, чи є «механічна» солідаризація українців у формі національної єдності вже завершеною, чи лише розпочатою.

Соціальний діалог є потенційно продуктивним інструментом політичної солідаризації суспільства. Незважаючи на прийняття Закону України «Про соціальний діалог в Україні» [9] у 2010 році, його практична імплементація супроводжувалася взаємною компліментарністю між владними структурами та бізнес-середовищем, а також пасивністю офіційних профспілок і слабкістю незалежних профспілкових організацій. З перших років функціонування соціального діалогу зберігається актуальність низки проблемних аспектів, зокрема: розвиток адекватної правової основи, мінімізація впливу політичних і державних органів, забезпечення ефективного громадського контролю, досягнення реальної рівноправності учасників діалогу, а також його належне кадрове та ресурсне забезпечення [10]. Для трансформації соціального діалогу на русій політичної консолідації необхідна як згода правлячого класу (держави та бізнесу) на його рівноправний формат, так і проактивна позиція зацікавлених політичних та громадських акторів, чого наразі бракує. Ілюстрацією цієї системної проблеми є відсутність оприлюдненого тексту нової Генеральної угоди про регулювання соціально-економічної політики та трудових відносин на офіційних ресурсах Федерації профспілок України та Конфедерації роботодавців України, хоча попередня угода, укладена у 2019 році, втратила чинність у 2021 році. Укладання нової угоди після завершення терміну дії попередньої має розглядатися як імперативний принцип організації суспільного життя, незалежно від наявних внутрішніх чи зовнішніх політичних обставин. Дослідження, які формували умовний портрет українських поколінь міленіалів та зумерів, були проведені переважно у передвоєнний період. Очевидно, що військовий конфлікт

суттєво вплинув на морально-психологічний стан молоді та став критерієм перевірки її солідарності з усім соціумом у досягненні військово-політичних цілей.

Заходи, які реалізуються державою, зокрема профільними міністерствами, для піднесення патріотичного духу серед молоді, безумовно, мають позитивний ефект. Однак, зважаючи на кореляцію між ідентичністю та солідарністю, необхідно безперервно підтримувати інформаційно-пропагандистську лінію, яка б чітко артикулювала, що в доленосний період уникнення солідарних дій громадянином є еквівалентним відмові від національної ідентичності («хто не з нами – той проти нас»), що неминуче має відбиватися на його політико-правовому статусі.

Підвищення громадянської та політичної активності поколінь міленіалів та зумерів може бути досягнуто через перспективу реальної гарантованої участі молоді у політичній діяльності, що є одним із механізмів формування органічної солідарності. Зокрема, можна імплементувати досвід деяких країн із гарантування гендерної політичної участі, встановивши законодавчу квоту щодо молоді для реєстрації політичних партій. Наприклад, вимагати наявності у виборчих списках встановленої процентної квоти молодих осіб. Оскільки така квота, ймовірно, буде заповнюватися громадськими активістами, це надасть додаткового імпульсу для розвитку громадянського суспільства.

Висновки. Досягнення політичної солідарності суспільства є складним процесом, що вимагає інтеграції комунітарно-моральної єдності інтересів та цілей у конкурентне політичне середовище, де національний інтерес формується лише за умови солідарної згоди більшості громадян, забезпечуючи тим самим консолідуючу основу для держави. В умовах широкомасштабної агресії відбувається інтенсивна фаза формування «механічної» солідарності, що проявляється у посиленні національної самоідентифікації, регіональній культурній конвергенції та зниженні рівня компліментарності до держави-агресора. Водночас, цей процес ускладнюється виявленою міжпоколіннєвою диференціацією у воєнно-політичних оцінках: молодь виявляє більшу схильність до песимізму та готовність до обмежених результатів війни порівняно зі старшим поколінням, яке більш рішуче підтримує боротьбу до звільнення всіх територій. При цьому, формальні інститути, зокрема механізм соціального діалогу, не справляються з функцією каталізатора політичної консолідації, що зумовлено його неефективною реалізацією, нерівноправністю учасників, слабкістю профспілкового руху та неспроможністю до оновлення ключових регуляторних угод. Отже, для забезпечення національної стійкості та переходу до органічної солідарності необхідна комплексна стратегія, що поєднує морально-ідентифікаційний вплив (визнання уникнення солідарних дій відмовою від національної ідентичності) із правовим примусом (запровадження законодавчих санкцій, які передбачають позбавлення державних пільг та права на державну

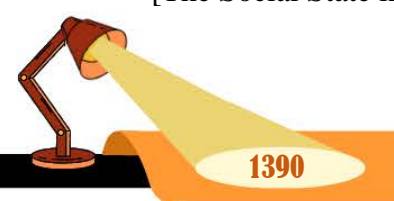
службу для злісних ухилянтів і тих осіб призовного віку, які покинули країну під час війни і не повернулися) та інституційною інклюзією (гарантування участі молоді у політичній діяльності, наприклад, через механізм квотування). Реалізація цих заходів є критичною для подолання внутрішніх розбіжностей і досягнення всебічної політичної єдності.

Література:

1. Putnam, Robert D., et al. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, 1993. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/j.ctt7s8r7>. Accessed 14 Dec. 2025.
2. Rhodes, R.A.W. (1996) *The New Governance: Governing without Government*. *Political Studies*, 44, 652-667. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb01747.x>.
3. Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
4. Солідарність. (1970–1980). В Академічний тлумачний словник української мови. <https://sum.in.ua/s/solidarnistj>.
5. Самчук, З. Ф. (2018). Роль політичних механізмів у реформуванні суспільства: концептуальні засади. В *Політика суспільних реформ: стратегія, механізми, ресурси* (с. 7–39). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України..
6. Шульженко, Ф. П. (2007). *Соціальна держава в Україні: проблеми становлення та модернізації*. Київ: КНЕУ.
7. Зеленько, Г. І. (2022). Політико-інституційні детермінанти національної стійкості. В *Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь* (с. 77–104). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
8. Резнік, О., & Козловський, О. (2023). Політична свідомість суспільства, що воює. В *Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023* (с. 87–119). Київ: Інститут соціології НАН України.
9. Про соціальний діалог в Україні. Закон України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>.
10. Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни : монографія / за ред. академіка НАН України О. О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2024. 400 с.

References:

1. Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press. *JSTOR*. Accessed 14 Dec. 2025.
2. Rhodes, R. A. W. (1996). *The New Governance: Governing without Government*. *Political Studies*, 44, 652–667. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb01747.x>.
3. Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
4. Solidarnist [Solidarity]. (1970–1980). In *Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Retrieved from <https://sum.in.ua/s/solidarnistj>.
5. Samchuk, Z. F. (2018). Rol politychnykh mekhanizmiv u reformuvanni suspilstva: kontseptualni zasady [The role of political mechanisms in reforming society: conceptual principles]. In *Polityka suspilnykh reform: stratehiia, mekhanizmy, resursy* [Policy of social reforms: strategy, mechanisms, resources] (pp. 7–39). Kyiv: IPIEND named after I. F. Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine.
6. Shulzhenko, F. P. (2007). *Sotsialna derzhava v Ukraini: problemy stanovlennia ta modernizatsii* [The Social State in Ukraine: Problems of Formation and Modernization]. Kyiv: KNEU.

7. Zelenko, H. I. (2022). Polityko-institutsiini determinanty natsionalnoi stiikosti [Political and institutional determinants of national resilience]. In *Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid* [National Resilience of Ukraine: Strategy for Responding to Challenges and Pre-empting Hybrid Threats: National Report] (pp. 77–104). Kyiv: IPIEND named after I. F. Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine.

8. Reznik, O., & Kozlovskiy, O. (2023). Politychna svidomist suspilstva, shcho voiuye [Political consciousness of a warring society]. In *Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. Rik 2023* [Ukrainian Society in the Conditions of War. Year 2023] (pp. 87–119). Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

9. Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini [On Social Dialogue in Ukraine]. Law of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>.

10. Rafalskyi, O. O., & Maiboroda, O. M. (Eds.). (2024). *Suspilno-politychna solidarnist v Ukraini v umovakh viiny* [Socio-Political Solidarity in Ukraine in the Conditions of War] (Monograph). Kyiv: IPIEND named after I. F. Kuras of the National Academy of Sciences of Ukraine. (400 p.).

